

Johnny Carl Christensen

5. MARTS 1930 – 22. SEPTEMBER 2018

AF STEN EBBESEN

Johnny Christensen – der mig bekendt aldrig brugte sit mellemnavn ‘Carl’ til noget – var ung professor i klassisk filologi, da jeg første gang mødte ham i 1965, hvor han på Københavns Universitet afholdt et åndrigt kursus om den græske digter Pindar. Som mange andre af hans studenter blev jeg så grebet af hans inspirerende undervisning, at jeg resten af min studietid gik til næsten alt, hvad han udbød. Han kunne ikke bare sit stof: Han kunne tænke.

“Hvad tales her om?” var en af hans yndlingsvendinger, fremført med betoning af hvert eneste ord. Han var aldrig tilfreds med en overfladisk læsning af en tekst. Man skulle ned til det budskab af almen karakter, der ligger i en god gammel tekst, uden at negligere den specifikke historiske ramme. Og han var overbevist om, at der lå en rigdom at hente i de antikke græske og latinske tekster, som gennem et par årtusinder havde været et kulturelt fundament for Europa.

Johnny kunne den svære kunst på samme tid at berige den gennemsnitlige og den særligt, dygtige student, og i en mundtlig eksamination kunne han blidt få en usikker student til at vise en viden, som studenten ikke selv var bevidst om, mens han kunne få en stærk kandidat til at yde sit yderste ved at byde op til en skarp intellektuel duel.

Johnny studerede det skrevne, men han var selv det talte ords mand og en foredragsholder af Guds nåde. Han brugte aldrig manuskript, han havde *mediteret*

på forhånd, ligesom gamle Cicero, så han kunne aflevere en perfekt tale med hoved, hale og krop på 45 minutter.

Han holdt utallige foredrag. Han havde det med i nogle år at fordybe sig i ét forfatterskab eller én person og gøre dem til emner for sine foredrag. I én periode var det romerske historikere, først Sallust, så Tacitus. I en anden periode levede han sig ind under huden på Friedrich Nietzsche, der ligesom ham havde været professor i klassisk filologi. I dele af sine foredrag optrådte han, som var han Friedrich selv. En tredje periode var viet Julian den Frafaldne, der i nogle få år i 300-tallet var Romerrigets kejser, manden, som forsøgte at bremse den kristne kirkes magtovertagelse, som var overbevist platoniker og i øvrigt en fremragende administrator og general – selv om han havde undervurderet de kristnes styrke og de logistiske vanskeligheder ved at besætte Mesopotamien. Den fejl var han ikke den sidste til at begå. Johnny forsøgte ikke at spille Julian, men han levendegjorde Julians samtidige intellektuelle, hvis forventninger til Julian han sammenlignede med de forventninger, mange amerikanere havde haft til John F. Kennedy, der jo også kun nåede at regere i få år.

Sprog kunne Johnny mange af. Han havde som dreng lært sig kunstsprogene volapük, esperanto og ido. Oldgræsk, latin, sanskrit og adskillige levende sprog kom til. Med alderen udviklede han en særlig interesse for latin som en latent underbygning for alle moderne europæiske sprog – *interlatin* kaldte han dette latente sprog, der både ytrer sig i oversættelseslån som tysk *Wissenschaft* og dansk *videnskab*, der gengiver *scientia*, i direkte lån som engelsk *science*, og i nye orddannelser med latinsk fundament som dansk *aktionere*, tysk *aktionieren*, fransk *actionner*, der bygger på det latinske substantiv *actio*. De folkesproglige verber repræsenterer et virtuelt latinsk **actionare*, og latinske ords fremtrædelsesform på de forskellige moderne sprog er underlagt klare regler, så uanset hvilket nutidigt sprog ordet først er dannet på, kan man, fordi det er interlatinsk, regne ud, hvordan det må lyde på andre europæiske sprog.¹

Johnny blev medlem af dette selskab i 1979. Født 1930 ind i den bedrestående middelklasse blev han student i 1948 og tog derpå et år på Krogerup Højskole, hvor han havde Hal Koch som lærer i filosofihistorie. Det ophold så han senere tilbage på med megen glæde. En blanding af højskoleånden og den socialdemokratiske tanke om at få givet alle adgang til elitens kultur fik ham til senere at lægge et stort arbejde i Folkeuniversitetet, hvor han i 11 år sad i bestyrelsen.

Efter seks års studier blev Johnny cand.mag. i klassisk filologi og engelsk. I studietiden var han bl.a. to år på University of California, Los Angeles, hvor

han både læste filologi og filosofi. I 1956 begyndte han som underviser på Københavns Universitet sideløbende med, at han aftjente sin værnepligt og tog en officersuddannelse. I min studietid kunne han af og til længes tilbage til militæret og udbryde “stik mig et hold rekrutter!”

I 1961 døde hans elskede lærer Carsten Høeg. Året derpå forsvarede han sin disputats og overtog Høegs stilling.

Midt i karriereræset fik Johnny heldigvis også tid til i 1961 at gifte sig med Lis Jensen, cand.mag. i engelsk og fransk og specialist i irsk litteratur. Med hende fik han over et halvt århundredes samliv og to døtre.

Johnny havde en dyb interesse i filosofi og var allerede som ung meget belæst i emnet fra oldtid til nutid. I Californien havde han stiftet bekendtskab med en radikal nyvurdering af logikken hos den gamle filosofiske skole stoicismen. Man erkendte, at dens logik handlede om forhold mellem hele sætninger, og ikke mellem de betydningsbærende termer, der indgår i dem, sådan som tilfældet er i aristotelisk logik, der dominerede logikstudiet indtil omkring år 1900. En aristotelisk modelslutning lyder:

Ethvert A er et B; ethvert B er et C; altså er ethvert A et C

Hvorimod en stoisk modelslutning lyder

Hvis det første, så det andet; men det første; altså det andet.

Johnny så, at den nye forståelse af stoikernes logik kunne bruges til at forstå deres naturlære. I Aristoteles' filosofi består verden af ting, svarende til termerne i hans syllogismer. Ting kan gennemgå forandringer, men tingen er grundlæggende, forandringerne sekundære. Hos stoikerne er det processer snarere end ting, der er grundlæggende. Som Johnny mindeværdigt sagde, er en person som Sokrates ifølge stoisk teori *what in physics might be called a high-level tensional field*. Han så også sammenhængen med stoikernes etik, den del af deres lære eftertiden har haft nemmest ved at forstå noget af, selv om man sjældent har fattet, at den hænger nært sammen med deres fysik og logik. Alle har hørt om stoisk ro.

Stoikerne havde selv hævdet, at deres filosofi hang sammen fra ende til anden, og det var denne sammenhæng, Johnny ville fremdrage i sin disputats, som kom til at hedde *An Essay on the Unity of Stoic Philosophy*.² Hovedteksten udgjordes af 73 små tankevækkende sider – kildehenvisninger, dansk resumé m.m. fyldte yderligere

28. Desværre slog bogen ikke straks igennem, for Johnny var et godt årti foran sin tid. Tyskerne kunne ikke tage sådan en *Büchlein* uden kilometernoter alvorligt, og desuden lå den filosofiske tilgang langt fra, hvad tyskerne var opdraget til; den lå også langt fra franskmændenes (der heller ikke har det med at fatte sig i korthed). Kun i den engelsktalende verden fandtes et muligt publikum, men det tog sin tid før nogen opdagede bogen, for den var udgivet i København. Først i 70'erne begyndte angelsakserne at være opmærksomme på den, men da var man allerede ved egen hjælp kommet frem til en del af Johnnys indsigter, omend langtfra dem alle.

I 2004 udkom en polsk oversættelse af disputatsen,³ og i 2012, 50 år efter den oprindelige publikation, foranledigede Troels Engberg-Pedersen og jeg en genudgave, som nu blev hilst velkommen som en forsømt klassiker.⁴

Johnny offentliggjorde kun én anden bog, en lille dansksproget én om Aristoteles, hvis første oplag kom i 1961.⁵ Som altid skar han ind til benet og fik det væsentlige frem: Selv Aristoteles' underlige gud, der er ren virkelighed og ren tanke, begynder at give mening for læseren.

I 1960'erne gik Johnny ind i universitetspolitik. Han blev medlem af konsistorium i 1968 og var prorektor i 1971-72. Et år ville rektor Mogens Fog slippe for at tage i Det Kongelige Teater ved årsfesten (der havde været ballade ved en tidligere lejlighed). Som Johnny senere fortalte, "så hængte den gamle kommunist rektorkæden om halsen på mig og sendte mig hen til at modtage pøbelens spot" – pøbelen her personificeret i Erling Olsen fra Roskilde Universitet, som mente, at de eneste fornødne kæder var cykelkæder.

I 1967 havde Johnny fået etableret et Institut for Klassisk Filologi med eget bibliotek, sekretær med mere. Han bestyrede det nogle år, men derefter kom der en svær tid for ham. De unge på instituttet lyttede ikke i tilbørligt omfang til deres læremester, og der var internt kævl. Han holdt sig efter evne uden for, men det gik ham på. En gang eller to om måneden kom han på besøg for at søge trøst hos professor Jan Pinborg, en tidligere elev, som nu var bestyrer for et andet institut (Institut for Græsk og Latinsk Middelalderfilologi). Efter Pinborgs død i 1982 overtog jeg hans rolle både som institutbestyrer og i forhold til Johnny. Vores samtaler fulgte et fast mønster: Først jamrede Johnny sig lidt, så bragte jeg et fagligt problem på bane, og så var han fyr og flamme og havde glemt alt om universitetets fortrædeligheder. I 1991 blev vores institutter slået sammen, og jeg blev valgt til caudillo for konglomeratet – folk, som intet havde lært af 1930'erne, havde nu indført titlen 'institutleder' i stedet for det beskedne 'bestyrer'. Johnny blev vicecaudillo, og vi havde i fem år et ideelt samarbejde, for Johnny kunne tænke, og jeg kunne tage

en beslutning. Det med at tage en beslutning var hans svage punkt, han kunne altid se nye argumenter, som man måtte tage i betragtning, før man kunne afslutte en sag. I 1996 tog han sin afsked efter fyrre års virke ved universitetet; foredragsvirksomheden fortsatte han dog nogle år endnu. Så sent som i 2012, i forbindelse med præsentationen af genoptrykket af *An Essay*, tryllebandt han en forsamling med et mini-foredrag.

Johnnys betydning for et par generationer af gymnasielærere i græsk, latin og oldtidskundskab kan ikke overvurderes. Med sine tænksomme vuer langt ud over lærebøgerne gav han sine studenter og deres senere skolegerning vinger, og han hjalp dem med at holde gejsten oppe ved hyppige foredrag på efteruddannelseskurser.

I international forskning går Johnnys indflydelse hovedsagelig gennem hans elever: På det filosofihistoriske område dels Jan Pinborg og mig selv og vores elever, dels Troels Engberg-Pedersen, som i særlig grad har videreført Johnnys stoikerstudier. Et par unge mænd, som p.t. skriver ph.d.-afhandlinger med stoisk emne i Berlin og Oxford, er akademisk set Johnnys børnebørn. På helt andre felter står Minna Skafte Jensen med sine Homer-studier og vores antikhistoriker Mogens Herman Hansen i gæld til vores gudbenådede lærer, og selv de yngste klassikere her i Selskabet skylder hans undervisning inspiration.

Johnny var et elskeligt menneske, en dyb tænker og en stor lærer.

Æret være hans minde.

- 1 Jf. J. Christensen, 'Det europæiske sprog' i Poul Lindegård Hjorth, red., *Sprog og tanke. Fire Essays*, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, København 1995, ss. 80-95. Dér bruges dog ikke udtrykket 'interlatin'.
- 2 Johnny Christensen, *An Essay on the Unity of Stoic Philosophy*, Munksgaard: København 1962.
- 3 Johnny Christensen, *Esej o jednoscii filozofii stoickiej*, Warszawa 2004.
- 4 Johnny Christensen, *An Essay on the Unity of Stoic Philosophy*, Museum Tusulanums Forlag: København 2012. Denne udgave har et forord ved Sten Ebbesen og Troels Engberg-Pedersen. JC's tekst og noter er gengivet uforandret, et dansk resumé er udeladt, og i stedet er der indføjet et genoptryk af JC's artikel *Equality of Man and Stoic Social Thought* fra 1984.
- 5 Johnny Christensen, *Aristoteles*, Munksgaard: København 1961. Andet oplag kom samme år og tredje i 1963. Norsk udgave på forlaget H. Aschehoug & Co: Oslo 1967. Et bind med en samlet udgave af JC's opuscula (ca. 30, mest dansksprogede, artikler) er under forberedelse.